

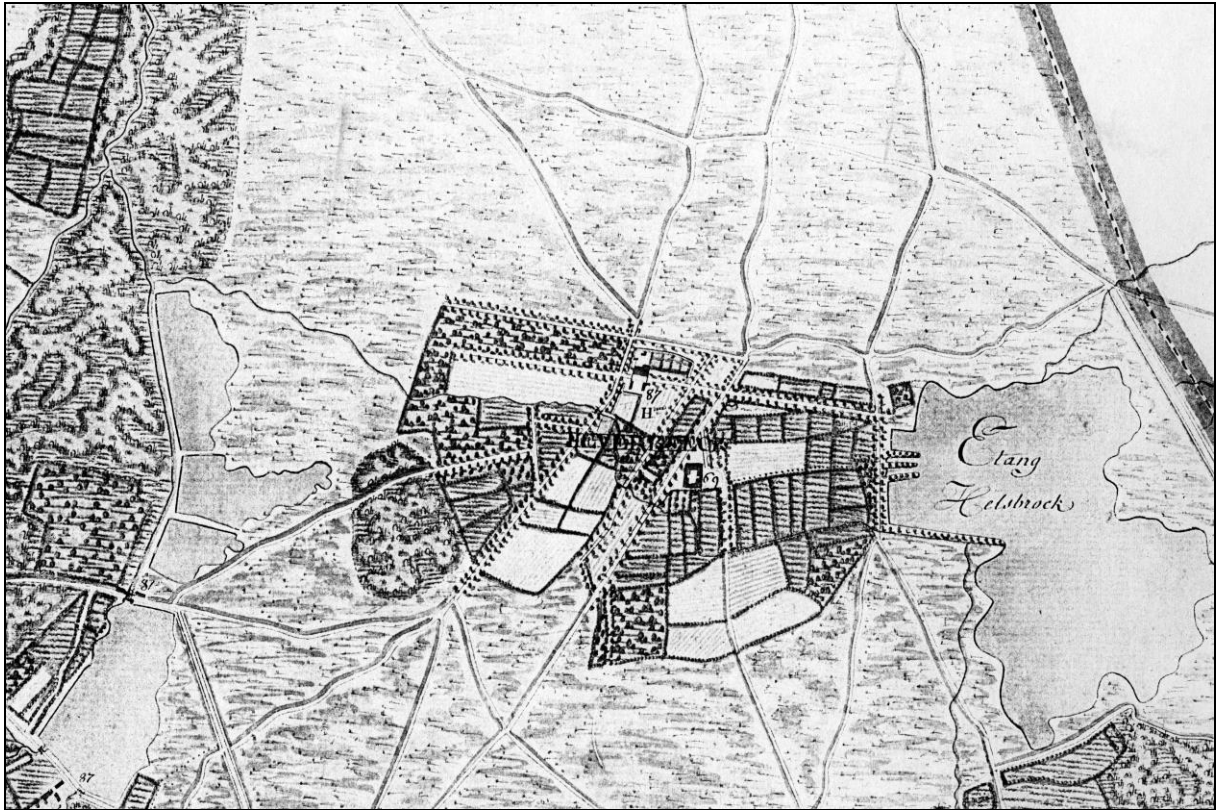
2010

Documentatiecentrum
Dr. Bussels, Wal 18
B3930 Hamont-Achel

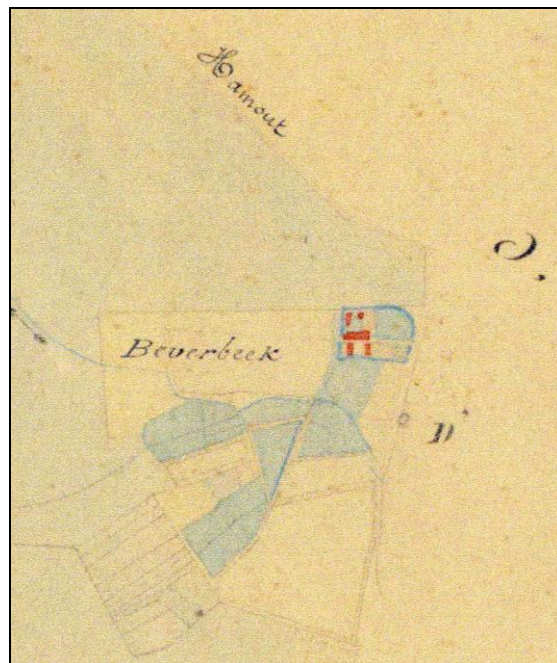
Van de Sijpe Luk
Historicus
(versie 17 juni 2010)

[HISTORISCHE NOTA BEVERBEEK, HAMONT-ACHEL]

De *laathoeve* Beverbeek is een uitzonderlijk monument in de eerste plaats om haar bijzondere geschiedenis als landbouwwitbating maar ook wegens de lokaal-politieke en sociale betekenis die zij speelde. Het complex is nog in grote mate authentiek

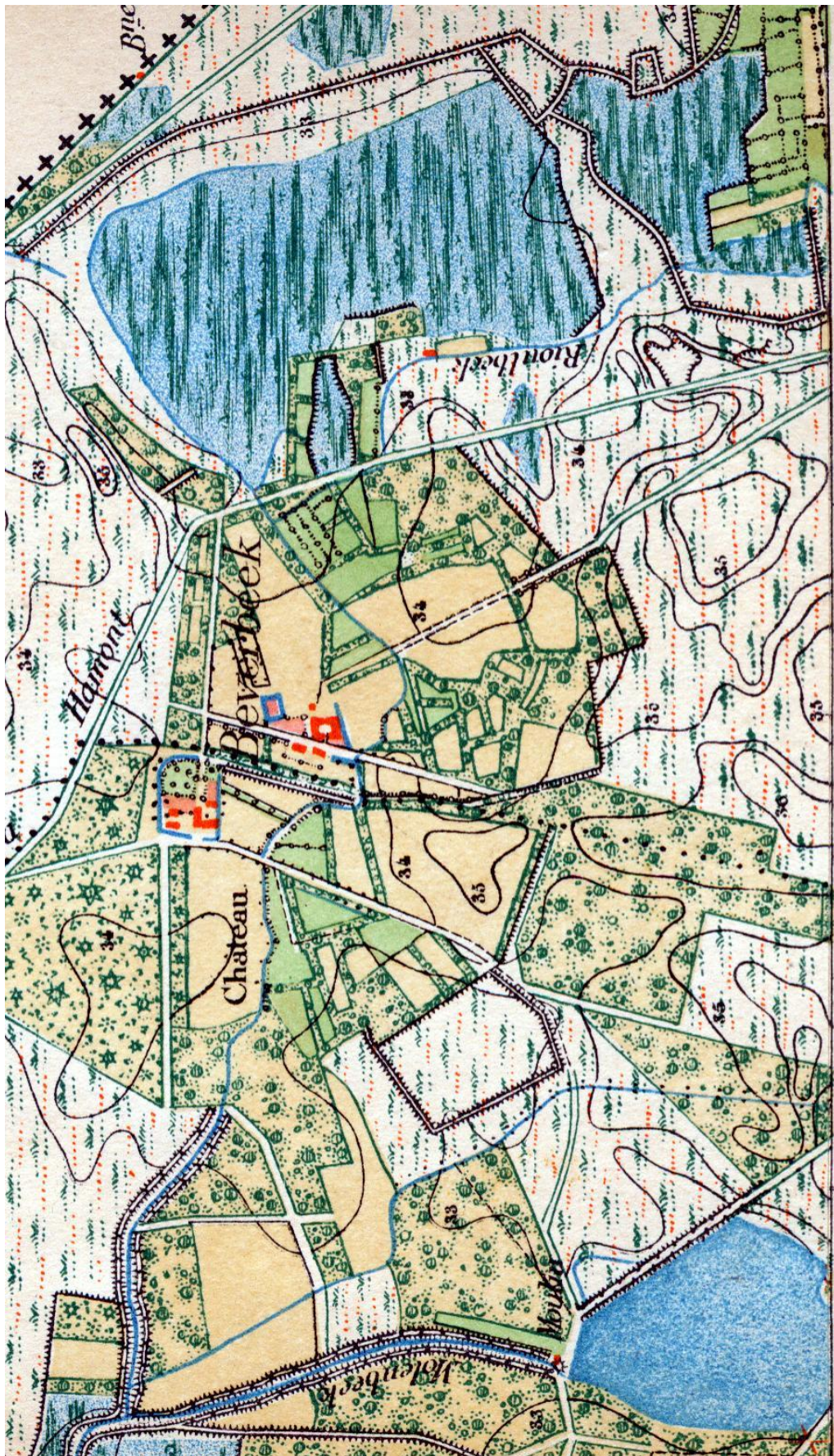

Het complex Beverbeek op de kaart van Ferraris (toestand 1774)

De 'laathoeve' toestand ca 1848 (kadastrale reductie)

Oudste ingekleurde stafkaart, opmeting 1872 (NGI): cruciaal landschapsdocument

De laathoeve Beverbeek in Hamont-Achel

(Kadastraal Hamont-Achel, afd. Achel sectie A 1322 (basisnummer))

1. Inleiding

De *laathoeve* Beverbeek is een uitzonderlijk monument, gelegen in het noorden van de voormalige gemeente Achel.

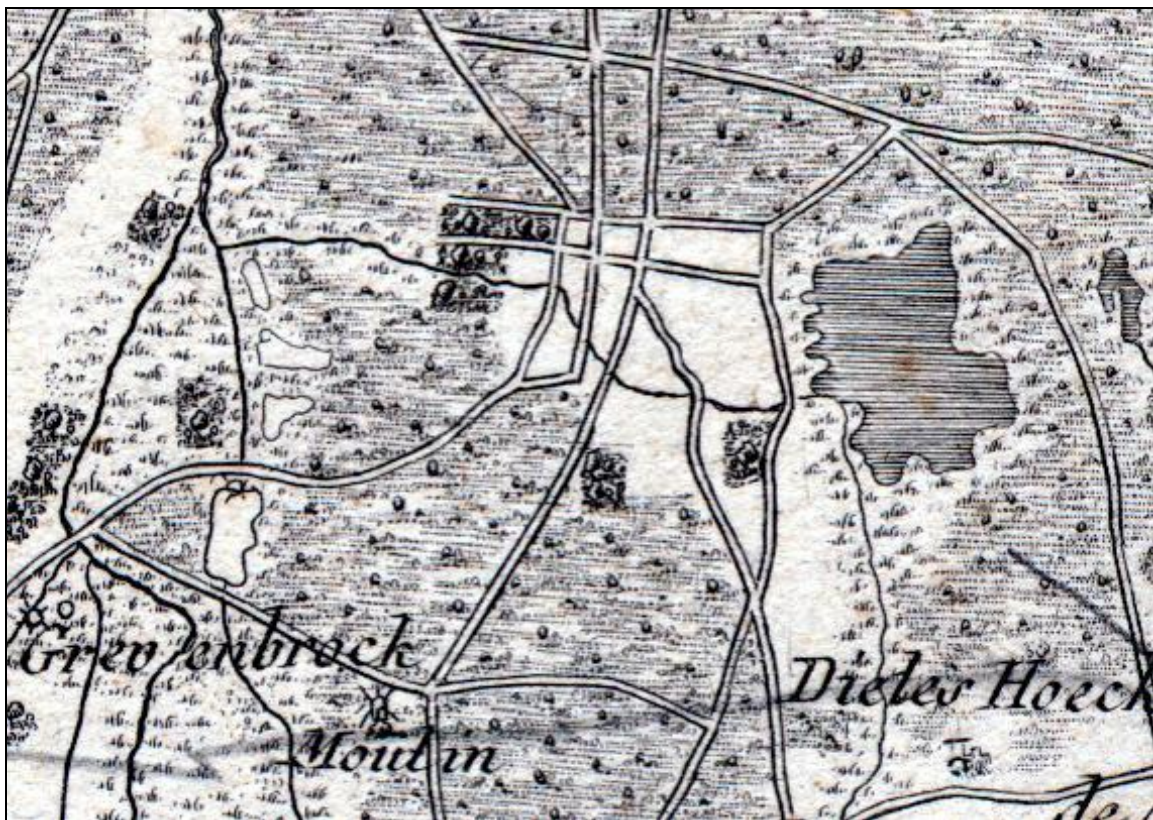
De hoeve bevat een indrukwekkend hoofdgebouw met woongedeelte, stal en schuur onder één dak en dwars hierop twee schuren, waarvan helaas één volledig werd vervangen door een ongepaste nieuwbouw.

Het geheel omvat aldus een vierkanthoeve. Buiten deze vierkanthoeve bevindt zich aan de noordzijde een authentiek bakhuis. Het landbouwgebied dat door deze hoeve werd bewerkt bedroeg in de 19de eeuw een kleine 50 hectaren.

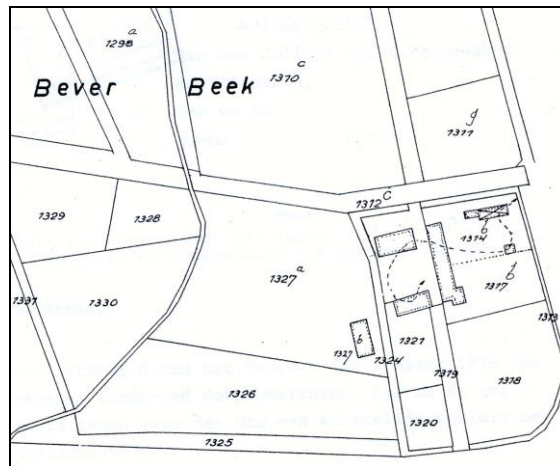
Wie het hoofdgebouw bekijkt voelt aan dat het om een renaissancistisch aangekleed gebouw gaat dat dateert uit de overgang van de 16de-17de eeuw.

Het gehucht Beverbeek heeft ongetwijfeld een middeleeuwse oorsprong maar door een gebrek aan enige documentatie is haar geschiedenis nauwelijks te reconstrueren.

Pas in de loop van de 16de eeuw krijgen we via de geschreven bronnen een betere kijk op de bewoningsgeschiedenis van Beverbeek. Vanaf de tweede helft van de 17de eeuw is een aaneensluitende bewoningsgeschiedenis te volgen.

Beverbeek op de Dupuiskaart, ca 1800

Huidige kadastrale situatie

Bibliografie

- (Documentatiemappen) Bijdragen tot de geschiedenis van Beverbeek, 1 doos, Documentatiecentrum Dr. Bussels, Hamont-Achel, z.nr.

-literatuur

BAECK Katherine, Beverbeek (onuitgegeven studie in opdracht van het Labo Agrarische Bouwkunde Katholieke Universiteit Leuven), Leuven 1989

BAECK Katherine, Beverbeek, in Grevenbroeker Echo's 2 (1993), pp. 4-10 en 4 (1993), pp. 31-43

BUSSELS M., Beverbeek, in Limburg 21 (1939), pp. 1-8

BUSSELS M., Kapitein Vanderputten, eigenaar van Beverbeek, in Limburg 37 (958), pp. 1-7

CREEMERS G. & VAN DE SIJPE L., De verdwenen burcht van Hamont, Hamont-Achel 1995

PAUWELS D., Beverbeek, in Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, Provincie Limburg, Arrondissement Maaseik, Kanton Neerpelt 19n2, pp. 72-75

REMANS A. & VAN WINKEL Fr., Bijdrage tot de genealogie "a Lapide" (Vanden Steen), in Limburg 46 (1967), pp. 245-260; 47 (1968), pp. 10-30 en 201-222.

VAN DE BROEK H., Een proces over de "Elsbroek-wijer" te Hamont (1734-1739), in Limburg 61 (1982), pp.200-209

Foto-archief: Documentatiecentrum Dr. Bussels, Hamont-Achel

2. Colonia in Beverbeek

Beverbeek, in de volksmond ook wel Everbeek genoemd, is in oorsprong een aparte ontginning, een zogenaamde colonia die wellicht door de heren van Grevenbroek in de loop van de 14de eeuw was ontwikkeld om aan het nieuw opgerichte kasteel Grevenbroek een bestaansminimum te voorzien. De heer van Grevenbroek richtte midden een zeer moerassig gebied zijn stenen huis op en moest daarom wat verderop een aantal landbouwuitbatingen inrichten om de nodige opbrengsten te voorzien voor zijn gezin en hofhouding.

Dr. M. Bussels vond in de archieven twee vermeldingen van de colonia in Hamont (1538, 1548) en de colonia in Beverbeek (1586).

Zeker één hoeve op Hamonts Beverbeek, de zogenaamde 's Heerenhoeve, later de Princehoeve genaamd, behoorde toe aan het privaat patrimonium van de heer naast de Oude en Nieuwe hoeve ten westen van het kasteel en de Oirmanshoeve en het Jaspersgoed ten zuiden van het kasteel.

Naast de 's Heerenhoeve werden op Beverbeek zelf nog andere hoeven opgericht. Over hun ontstaan zijn geen gegevens bekend. Op het Achels grondgebied van Beverbeek lagen zeker in de 16de eeuw de Kleine Hoeve en de Grote Hoeve. Deze laatste hoeve is de enige van de middeleeuwse hoeven van Beverbeek die vandaag nog bestaat, meer bepaald de *laathoeve*.

Het is onzeker of deze laatste hoeven ooit hebben toebehoord aan de heer. Het is best mogelijk dat zij door particuliere ondernemers zijn opgericht.

De *laathoeve* bijvoorbeeld is in de 17de eeuw in handen van de familie Van den Steen, een invloedrijke familie van rentmeesters in dienst van de prins-bisschop van Luik. Het is mogelijk dat Van den Steen die in 1585 de belangrijkste adviseur van de prins-bisschop was bij de onderhandelingen over de aankoop van de heerlijkheid Grevenbroek reeds de *laathoeve* betrok. In elk geval woonde de familie Van den Steen in dit Beverbeek tot in 1703.

Beverbeek strekte zich dus over de twee gemeenten Hamont en Achel uit waardoor later nogal eens verwarring ontstond over de identificatie van de verschillende hoeven.

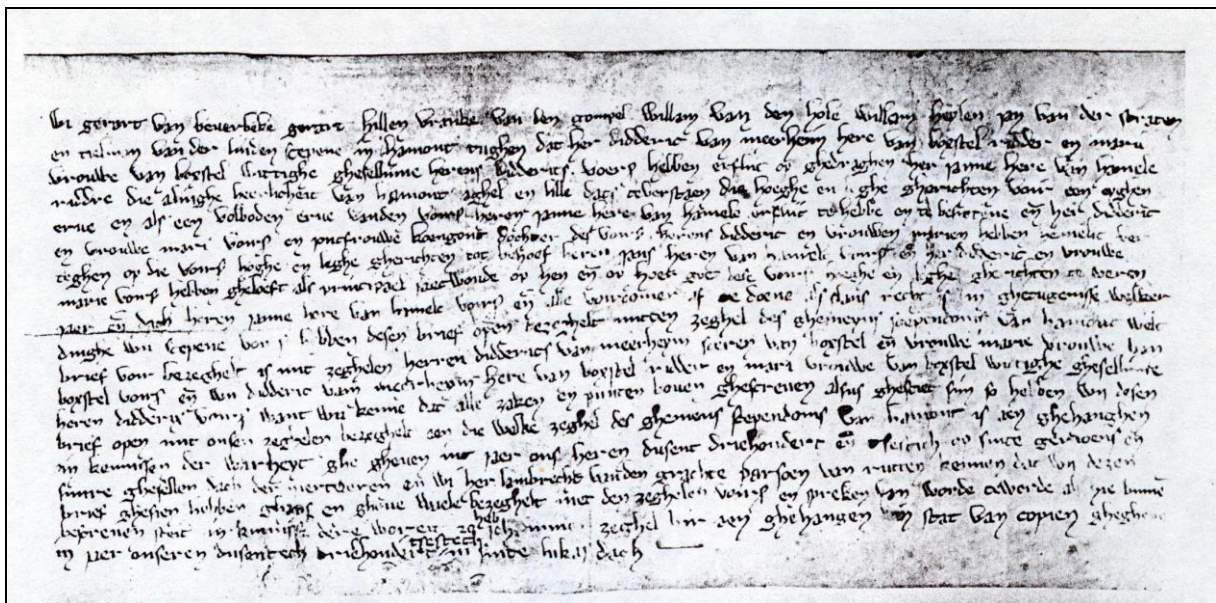
Door de inrichting van een complexe landbouwuitbating met een viertal grote boerderijen en meer in het bijzonder door de opvallende ligging als een eiland rond uitgestrekte woeste gronden met vijvers, heidevlakten en spaarzame bosjes, groeide deze plek uit tot een gehucht.

In de loop van de 18de eeuw kreeg Beverbeek een voornamer karakter door haar plotse strategische ligging aan belangrijke invalswegen richting Eindhoven en den Bosch in het noorden of Maaseik en Luik in het zuiden. De hoeve werd of was al een belangrijke halteplaats op het postverkeer tussen Eindhoven/Den Bosch en Maaseik/Luik. De woonst op Beverbeek deed ook dienst als herberg en/of afspanning. Zeker nadat de burcht van Grevenbroek in 1702 door het Engels leger vernietigd was, werden op Beverbeek regelmatig zittingen van de burgemeesters van Achel en eveneens overleg van de drie gemeenten van de heerlijkheid Grevenbroek gehouden.

3. Oudste vermelding 1360

In een belangrijke schepenakte uit 1360, waarvan meerdere kopieën bestaan wordt de naam van de Hamontse schepen Gerard van Beverbeke genoemd. Wellicht is de toenaam van Beverbeke een verwijzing naar de woonplaats van de naamdrager. De adellijke familie van Arkel die zich na 1370 in het kasteel van Grevenbroek vestigde, werd in de oorkonden ook steeds met de toenaam van Grevenbroek aangesproken. (*)

Oorkonde uit 1360, eigentijdse kopie uit de oorkondenschat van St. Jean l'Evangeliste, Luik

4. Laathoeve?

Het complex Beverbeek is nooit een *laathoeve* geweest. Een laathoeve heeft een aparte juridische positie; de eigenaars van een laathoeve laten hun zaken met betrekking tot hun onroerend goed registreren bij een apart laathof. Maar alle overdrachten van de hoeven en gronden op Beverbeek werden gewoon in de registers van de schepenbank van Hamont geregistreerd. Nergens is er spraken van een laathof van Beverbeek. Wellicht is pas zeer laat deze historische fout gemaakt, misschien wel bij het opstellen van het beschermingsdossier in 1979-80.

Minstens één hoeve op Beverbeek behoorde tot het privédoein van de heer van Grevenbroek, de andere hoeven betaalden de gewone belastingen zoals elders in de heerlijkheid.

Uit de attestaties vanaf de 16de eeuw blijkt dat alle hoeven op Beverbeek pachthoeven waren. Ze worden nu eens winhoeve dan cijnshoeve of pachterij genoemd. Een frequente toenaam is gewoonweg *den hof van Beverbeek* of cijnshof. De *laathoeve* Beverbeek wordt steeds als de grote pachterij vermeld. Daarnaast was er in Achel nog de kleine pachterij. De Hamontse

hoeve op Beverbeek heette oorspronkelijk 's Heerenhoeve (de hoeve van de heer van Grevenbroek), na 1586 werd meer de naam Princehoeve gebruikt.

5. Vraagtekens tot 1642

In 1642 hielden Hessische huurlingen lelijk huis in het noorden van Limburg. Zij brandden de vier hoeven van Beverbeek af en de schade was zo groot dat de oude Princehoeve niet meer heropgebouwd werd. In de buurt bouwde Gerard Beckers een nieuw hof waarvan de muurankers het bouwjaar 1680 aangaven.

De *laathoeve* van Beverbeek is rond die tijd in handen van de familie Van den Steen.

De dochter van Antonis van den Steen (a Lapide) en van Oda van Elsrack, Elisabeth huwde in 1653 met de luitenant-drossaard van het ambt Pelt-Grevenbroek, Gerard Beckers. Gerard combineerde heel wat openbare functies, zoals het rentmeesterschap voor Pelt-Grevenbroek in opdracht van de prins-bisschop van Luik en het ambt van secretaris van de schepenenk van Hamont.

Zijn zoon Arnold werd licentiaat in de rechten en rentmeester voor de Loonse gebieden vanwege de prins-bisschop van Luik.

In 1703 kocht hij van de erfgenamen Willem Godfried Van den Steen de grote pachthoeve van Beverbeek voor de som van 6000 gulden.

Foto ca 1936 (G. Stevens, bewaard in het Documentatiecentrum Dr. Bussels)

6. Beverbeek wisselt voortdurend van handen 1703-1959

Arnold Beckers kreeg zoals zijn voorganger Van den Steen financiële moeilijkheden waardoor hij gedwongen werd zijn goederen te verkopen.

In 1722 kon hij de gedwongen verkoop aan Thomas Coumans en J. Stringaerts nog afwentelen maar in 1737 wist kapitein Vanderputten de *laathoeve* te verwerven voor een som van 6600 gulden.

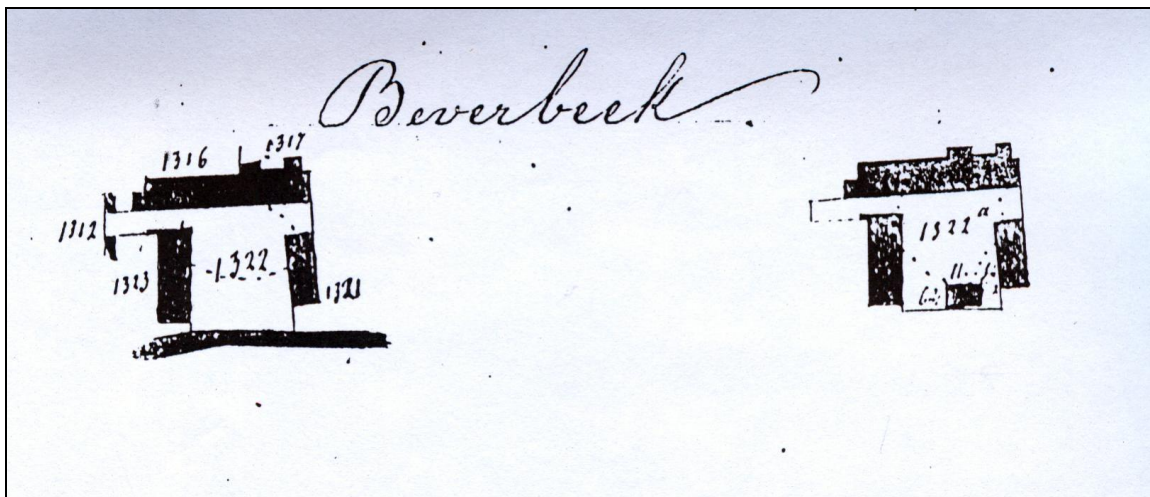
In 1754 werd het weerom verkocht aan de Luikse kanunnik L. Antoine Lepas die er in hetzelfde jaar een kapel liet inrichten, waarvan een jaaropschrift aan de ingang deur tot op heden bewaard bleef.

Deze eigenaars woonden niet effectief in Beverbeek maar verhuurden het aan lokale landbouwers. Enkele pachtcontracten bleven bewaard. De huurwaarde bedroeg in 1786 450 gulden.

In 1780 werd Beverbeek verkocht aan de Luikse advocaat d'Arzen en kort daarna in 1786 aan L. Fr. Hodeige die het prompt aan de Breese familie Wadeleux verpatste. In volle revolutietijd werd de familie Simkens ca 1800 eigenaar en uitbater. Nu bleef Beverbeek tot 1874 stevig in handen van enkele generaties Simkens.

Toen Beverbeek in 1874 openbaar werd verkocht kocht het Tongerse provincieraadslid M. P. Slegers dit pand en één jaar later ook Hamonts Beverbeek. Hier liet hij een groots nieuw kasteel bouwen volgens de plannen van de bekende architect Christiaens. Ingevolge erfenis verkreeg Clemens Van Straelen in 1927 de Achelse eigendommen.

Zijn vrouw Josephine van Straelen-Slegers schonk Beverbeek in 1959 aan de KU Leuven.

Kadastrale tekening 1864 (bouw van een varkensstal, eind jaren 1960 weerom afgebroken)

7. Monumentale pachthoeve Beverbeek

De site van de *laathoeve* Beverbeek is in zijn geheel nog goed bewaard. De zuidzijde van het hoofdgebouw, in baksteen gebouwd en bedekt met pannen, bewaart nog de oorspronkelijke renaissancistische aankleding. Het hoofdgebouw bevat niet alleen het centraal gelegen woongedeelte maar ook de stal (ten westen) en het zogenaamde gastenkwartier (ten oosten). Het geheel vormt dus een typische Kempense langgevelhoeve

Quartier van den meester

Het gastenkwartier is vermoedelijk de herberg en het vergaderlokaal voor de gemeentelijke overheid in de 18de eeuw geweest. Het was ook de ontvangstruimte voor hoge gasten en het tijdelijk verblijf van de niet-inwonende eigenaar (in de pachtovereenkomsten *quartier van den meester* genoemd). Beverbeek werd immers bijna altijd verpacht. Het was ook de plaats waar kanunnik Lepas in 1754 zijn privékapel had ingericht.

Dwars op de hoofdbouw waren in zuidelijke richting twee grote losstaande schuren gebouwd; waarvan de oostelijke als potstal dienst deed. Het is de enige die min of meer in zijn oorspronkelijke toestand bewaard bleef. Door de plaatsing van de dwarsschuren is een bijzonder groot erf gecreëerd.

Ten noorden op veilige afstand van het hoofdgebouw is het bakhuis opgericht, dat wellicht ook uit de 17de eeuw dateert.

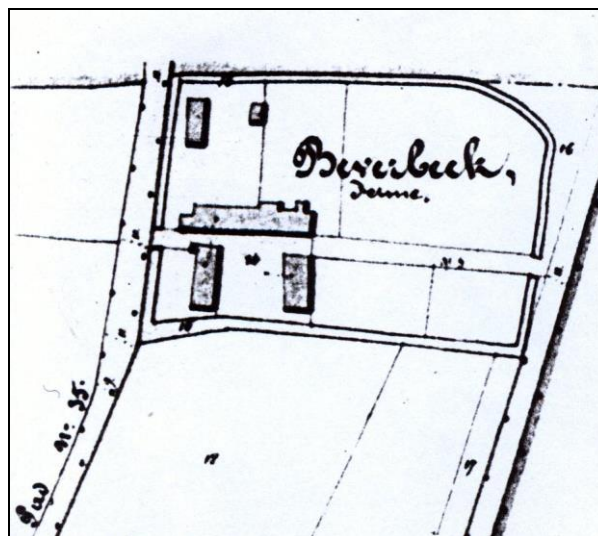
Van enkele eigenaars weten we dat zij herstellingen aan het pand uitvoerden. Kanunnik Lepas in 1754 en Wadeux in 1786 die volgens een melding in gicht 55,71 herstellingen voor een bedrag van liefst 4000 gl. Moest uitvoeren. Maar Beverbeek bleef volgens verschillende aantekeningen de hele 18de eeuw in slechte staat. Ook nadien zou hierin weinig verandering in komen.

Twee recente ingrepen hebben het oude gebouwencomplex van Beverbeek voor een deel aangetast : de verbouwing van het woonhuis en de bouw van een nieuwe stal aan de westzijde in 1975 (met aanpassing in 1992). De oude stal werd verplaatst naar Wallonië en zou in principe in zijn oorspronkelijke staat kunnen hersteld worden.

8. Unieke ligging

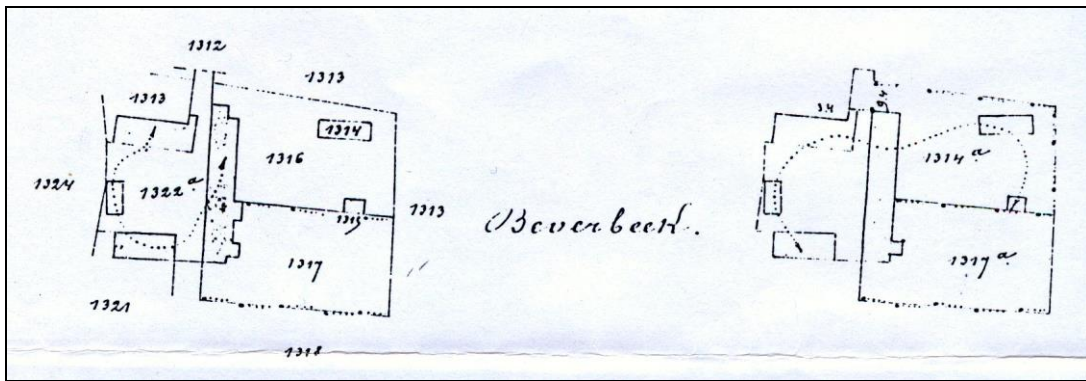
Wat Beverbeek zo charmant maakt is haar ligging, afgezonderd van de twee gemeentekernen Hamont en Achel. Beverbeek vormt een goed omljnd geheel van ontginningen die gedurende eeuwen werd volgehouden. De bodemstudie meet een dikke humuslaag van meer dan 60 cm binnen de omwalling van de *laathoeve* Beverbeek dat wijst op intensieve akkerbouw. Pas in de tweede helft van de 19de eeuw werden ook andere grote arealen in het gehucht Beverbeek ontgonnen en vooral omgezet tot dennenbossen, dominerend in het huidig landschap.

De *laathoeve* Beverbeek werd ingebed in een omwalde ruimte, toegankelijk via twee tegenover elkaar geplaatste inrijpoorten.

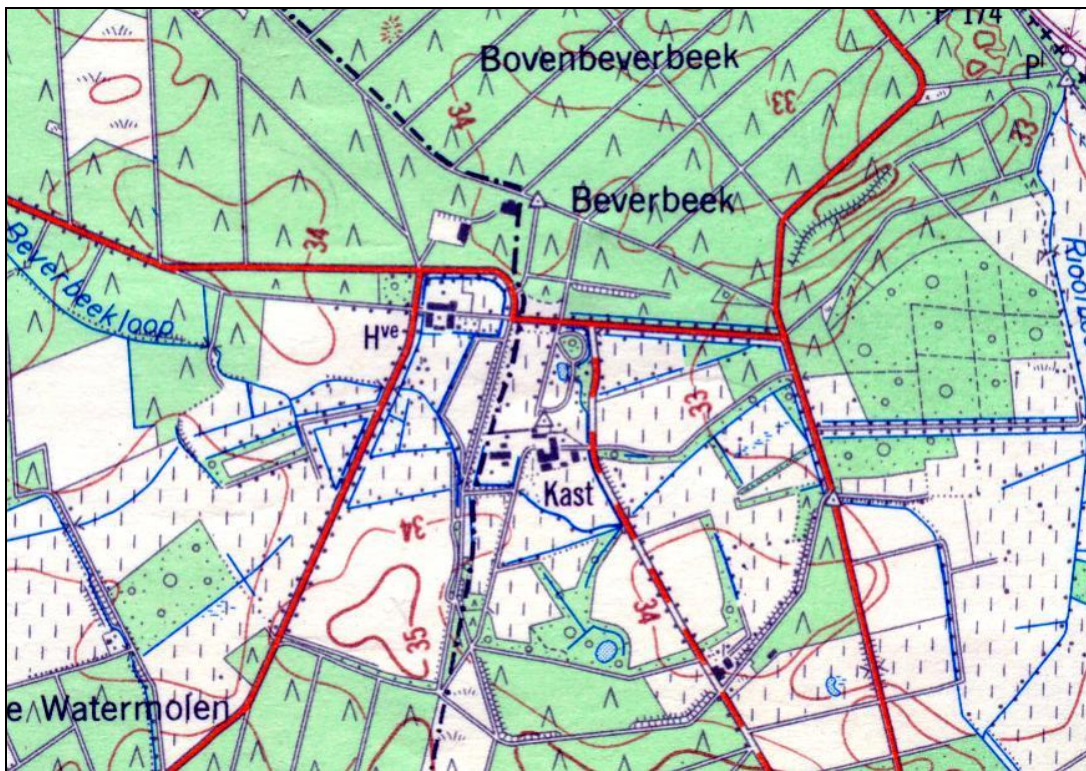

Intekening van het hoevecomplex op kaartdeel 5 van de atlas van de buurtwegen, 1843

Kadastrale opmeting 1888 (verbouwing woonhuis)

Moderne stafkaart (editie 1970)

Bijlage:

Lijst van pachters op de <i>laathoeve</i> van Beverbeek

(zeer voorlopige lijst)

1732 Joris Borghouts (*Laathoeve?*)

Ca 1737 Mathijs van den Dungen

Ca 1741 Lambert Thijssen

1766 Maria Geerits, weduwe Jan Coulen

1780 Willem Boelen

1786 Willem Coolen (Gicht 21,66; notarisakte 19 juni 1786 Mardaga)

Na 1874

Dirkx

Van den Heuvel

Geerts

Schildermans (tot 1926)

Claes

Chr. Hertogs

(*) In gicht V 188 is de verkoop van een stuk grond door de kinderen van Aryaan van Beverbeek geattesteerd

Om een volwaardige historische studie af te leveren is nog uitgebreid onderzoek noodzakelijk. Teamwork van specialisten is hierbij een noodzakelijkheid.

De volgende onderzoeksvragen zijn hierbij richtinggevend:

1. **Bouwkundige** studie van het bestaande complex, waarbij de huidige situatie nauwkeurig moet worden ingetekend en in het bijzonder aandacht moet worden besteed aan de oude historische bouwkundige interventies.

Een studie van zowel het interieur als het exterieur is hierbij noodzakelijk. De opdracht wordt best gegund aan een specialist inzake bouwkundige geschiedenis.

2. **Historische** studie van het complex Beverbeek

Het historisch onderzoek zal op basis van de bestaande literatuur en deze historische nota de totale bouwgeschiedenis moeten onderzoeken o.m. met behulp van het nog niet in extenso bestudeerde archiefmateriaal.

Hierbij moet gedacht worden aan drie archiefdepots:

2.1. Het schepenbankarchief van Grevenbroek (bewaard op het RA Hasselt, waarvan een kopie in het Documentatiecentrum Dr. Bussels)

Hierin moet naar volledigheid gestreefd worden en elke overdracht opgespoord en verwerkt worden.

2.2. Het overheidsarchief van het prins-bisdom te Luik (bewaard op het RA Luik) in het bijzonder de fiscale bronnen (Rekenkamer) en de eventuele processtukken (bijv het proces Lijs, einde 18de eeuw). Een cruciaal onderzoekselement is de genealogisch en biografisch onderzoeken naar de familie Van den Steen, de 16de-deels 17de eeuwse eigenaars (bewoners) van Beverbeek en topfunctionarissen in de Luikse administratie.

2.3. Het notarieel archief van de notarissen actief in de wijde omtrek van het gebied van Grevenbroek, vooral met het oog op het opsporen van pachtcontracten (gedeeltelijk bewaard in het RA Hasselt, gedeeltelijk nog bewaard bij de notarissen in functie)

3. Lokaal materieel en **immaterieel** onderzoek, in het bijzonder de overlevering over de landbouwuitbating (onderzoek via interviews met oude landbouwers). Deze opdracht wordt best gegund aan een onderzoeker met kennis van de historische ecologie.